

Asia: VN/21836/2021

Lausuntopyyntö luonnoksesta kansalliseksi luonnon monimuotoisuusstrategiaksi 2035

Lausuntopyyntö

2. Strategian lähtökohdat

Strategian lähtökohdat luonnon monimuotoisuuden välttämättömyydestä elämälle maapallolla sekä luonnon tilan kuvaus ovat tosia ja ohittamattomia. Kiitämme strategian toteuttamisen johtoajatusta yhteiskunnan läpileikkaavasta kestävyysmurroksesta. Strategian lähtökohdissa on hyvä myös nojata tulevaisuusselonteon (VNK 2023) ja kestävyyspaneelin linjauksiin ja määritelmiin kokonaiskestävyydestä, huomioiden kuitenkin, että planetaariset rajat ovat absoluuttisia ja asettavat konkreettiset reunaehdot taloudelliselle toiminnalle ja kestävyydelle.

Tästä näkökulmasta on tärkeää, että elämää ylläpitävää luonnon monimuotoisuutta turvaava strategia varmistaa kehityksen planetaaristen rajojen sisällä myös sitä kautta, että se ohjaa muita keskeisiä strategioita (kuten metsästrategia, biotalousstrategia, mahdollinen tuleva ruokastrategia) ja lakiuudistusprosesseja, mikä tulisi kappaleessa 3.5.4 yksiselitteisesti todeta.

Yksilön osallisuuden ja asianomistajuuden huomioiminen on myös strategian läpileikkaavuutta ja toimeenpanoa, huolimatta siitä, että julkisen vallan on oltava edelläkävijä, asetettava suunta ja varmistettava, että koko yhteiskunta kulkee oikeaan suuntaan. Toisaalta myös omaisuuden suojaa koskevat kysymykset on keskeistä huomioida ja käsitellä perusteellisesti strategian toteuttamisen eri vaiheissa ja eri toimenpiteiden osalta.

Lajien ja elinympäristöjen tehokkaan suojelun turvaamiseksi tarkempaa elinympäristökohtaista tietoa tulisi lisätä ja asettaa myös tavoitteet, niin, että vältetään peruuttamattomat ja ekosysteemien tasapainoa pysyvästi heilauttavat muutokset.

3.1 ja 3.2 Päätaavoite ja tarkemmat tavoitteet

Strategian tavoitteet ja tavoitevuodet ovat osin sekavia ja ristiriitaisia. Näitä tulisi selkeyttää.

On ristiriitaista, että strategian tavoitteen mukaisesti luonto lähtee elpymään vuonna 2030, jos uhanalaistumiskehitys pysähtyy vasta 2035. Strategian arvioimista helpottaisi myös, jos seuranta- ja indeksijärjestelmä, johon strategia nojaa, olisi yksittäisten lajien ja elinympäristöjen ja niiden keskinäisen arvottamisen suhteen avoin. Strategiategstin perusteella esitämme huolestamme siitä, että strategia ei estä sitä, etteikö erityisen arvokkaita luontotyyppisiä tai lajeja menetettäisi pysyvästi. Strategian tavoitteissa tulisi täsmentää tavoitetta erityisen uhanalaisia ja uhanalaisia lajeja ja elinympäristöjä koskien ja asettaa tavoitteeksi, että ei yhdenkään lajimme tai elinympäristön tila heikkene.

Luonnon elpymisen hitaus huomioiden strategian aikajänne on suhteellisen lyhyt. Tämä asettaa paineita paitsi luonnon tilaa, myös toimenpiteiden toteuttamista ja vaikutusta koskevalle seurannalle.

Toisaalta, vuosilukuja tärkeämpää on positiivinen kehitystrendi mahdollisimman monella osa-alueella ja se, että kestävyysmurros ja yksittäiset toimenpiteet etenevät reilusti ja kustannusvaikuttavasti.

3.2

Strategiaa tulisi täsmentää ja kohdentaa paremmin toimenpiteiden ja tavoitteiden keskinäisten vaikutussuhteiden osalta. Useimmat heikentyvään trendiin vaikuttaviin juurisyihin ja paineisiin kohdistuvat toimenpiteet on asetettu toteutumaan vuoteen 2035 mennessä, kun luonnon elpymiskehitys pitäisi olla jo vauhdissa. Täten jää epäselväksi mihin positiivinen elpymiskehitys jo ennen toimenpiteiden toteutumista perustuu.

3.3 Luonnon tilan tavoitteet

Luonnon tilan tavoitteet ovat pääosin kannatettavia ja parannusehdotukset koskevat niiden tarkentamista, tietopohjaa ja indeksijärjestelmää.

Esitetty indeksijärjestelmä ei mielestämme takaa etteikö arvokkaita lajeja tai elinympäristöjä häviäisi. Indeksit tulisivatkin avata ja selkeyttää mitkä lajit ja elinympäristöt ovat korvattavissa toisilla tai sitten asettaa absoluuttiset heikentämättömyystavoitteet lajeille ja elinympäristöille.

Yksityiskohtana mainittakoon, että vedenalaisten eliöyhteisöjen osalta rakkohauru- ja meriajokaskasvustojen rinnalla on mainittu "eräät muut" (s. 28). Tämä on epäselvä kirjaus joka tulisi avata ja täsmentää tarkoitetaanko tässä esimerkiksi kaikkia ns. avainlajeja. Muutenkin monimuotoisuuden kannalta oleelliset seikat vedenalaisissa ympäristöissä tulisi paremmin avata ja kirjata tavoitteisiin (esim. kalakannat, meriekosysteemin tasapaino, monimuotoiset

makroleväyhteisöt). Itämeren elpyminen ja meriekosysteemien hiilensidontakyky riippuu pinnan alaisen meriluonnon tilasta.

Elinympäristöindeksien osalta 'kevätiljapeltojen rikkakasvien monimuotoisuus' on kyseenalainen mittari. Sen sijaan maatalousmaan luonnon monimuotoisuus on edistettävä asia, sekä maan päällä että maan pinnan alla. Tähän tulisi kuitenkin kehittää oma indeksi, joka voi perustua esimerkiksi uudistavan viljelyn kriteeristöön. Tästä voidaan myös soveltaa indeksejä erityyppiselle maataloudelle, esimerkiksi maitotiloilla voidaan lisätä laidunnusta ja monipuolista nurmikasvustoja.

Suot ovat tärkeä elinympäristö paitsi lajien myös ilmaston ja vesien laadun kannalta. Soiden ennallistaminen ja esimerkiksi valumavesien ohjaaminen ojittamattomille soille voi olla soiden vesitalouden kannalta hyvä ja kustannustehokas keino kun varmistetaan ravinteiden ja kiintoaineksen hallinta mahdollisten haittojen minimoimiseksi.

Itämeren osalta valuma-alueilta tulevaa ravinteiden, hiilen ja kiintoaineiden kuormitusta, joka ilmastomuutoksen myötä lisääntyy, ei täysin vielä tunneta ja tunnisteta. Tähän liittyvää tietopohjaa tulee lisätä sekä kuormituslähdeperusteisesti, että huomioiden vastaanottavan vesistö-, rannikko- tai merialueen erityisominaisuudet.

Perinnebiotoopit eli laidunnuksen ja niiton muovaamat monimuotoiset ja luontotyyppit ovat erittäin uhanalaisia suurelta osin vallitsevasta maatalousjärjestelmästä johtuen. Tämä todetaan myös tuoreessa kansallisessa CAP strategiasuunnitelmassa. Näiden suojelu vaatii maatalouden rakenteen muuttamista, laidunnuksen lisäämistä ja eläinmäärän suhteuttamista laidunalaan sekä torjunta-aineiden käytön vähentämistä. Myös muut lajit, kuten peltolinnusto hyötyy torjunta-aineiden käytön vähentämisestä ja monimuotoisesta maatalousmaisemasta. Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi Suomen tulee strategiassa ja lainsäädännössä selvemmin määritellä, miten Suomi sitoutuu ja soveltaa EU:n Biodiversiteettistrategian ja Pellolta pöytään -strategian tavoitteita torjunta-aineiden käytön, ravinteiden käytön ja ravinnehävikin osalta. Strategiassa tämä ei ole vielä selvää (T3.5.1). Perinnebiotooppien suojelua ei tule jättää pelkästään HELMI-ohjelman varaan.

Ekosysteemien toiminnan turvaamisen ja parantamisen osalta strategian linjaukset ovat kannatettavia.

3.4 Suojelu ja ennallistaminen

Suojelussa kokonaispinta-alan lisäksi on oleellista laatu, eli suojelun kohdentaminen ja avainlajien ja elinympäristöjen suojelu sekä suojelualueiden kytkeytyneisyys. On oleellista varmistaa uhanalaistumistrendien pysäyttäminen ja eri populaatioiden kokoihin ja muutoskestävyysominaisuuksiin suhteutetut suojelualueiden laajuudet.

Meriekosysteemin suojelutavoitteiden toteutumiseksi on tärkeää kohdentaa suojelua kartoitettuihin avainympäristöihin ja -lajeihin ja vähentää näihin kohdistuvia rannikkoalueilta, vesistöjen kautta ja maalta tulevia paineita. Lisäksi myös merellä tulee oleellisilta osin varmistaa suojeluverkoston ja tarvittavien ekologisten käytävien kytkeytyneisyys. Strategiassa tulee luoda ja resursoida polku yksityisten tai muiden vapaaehtoisten suojelualueiden perustamiselle ja hoidolle. Suojelua tukevien alueiden (OECM) osalta tulee varmistaa, että ko. alueilla on suojeltavia arvoja, ja että niiden käyttö ja hoito parantavat niiden ekologista tilaa ja turvaavat suojeltavat lajit ja elinympäristöt. Tässä yhteydessä on huomioitava myös viereisiltä alueilta tulevat paineet ja riskit, jotka voivat heikentää suojelun tehoa, mikä vaatisi laajempia toimenpiteitä.

Valuma-alueen suunnittelu ja toimet ovat keskeisiä paitsi vesienhallinnassa ja vesiensuojelussa, myös koko ekologisen kokonaisuuden takia. Valuma-alue ja osa-valuma-aluekohtaiset suunnitelmat (esim. Luonnonmukainen peruskuivatus tai soiden ennallistaminen tai muu turvemaiden käytön muutos kestävämpään maankäyttöön) tarjoavat hyvän perustan eri tahojen yhteistyössä toteutettaville toimille. Valuma-alueen suunnittelun ja toimenpiteiden, tulee, kohteesta riippuen varmistaa myös latvavesien, purojen ja norojen ja näiden tarjoamien elinympäristöjen suojelu.

Perinnebiotooppien suojelua ei tule jättää pelkästään HELMI-ohjelman varaan. Muutoin strategian tavoitteet ovat kannatettavia.

3.5 Paineiden vähentäminen ja juurisyihin vaikuttaminen

Kiitämme strategian mainintoja ruokasektorin keskeisestä roolista kestävyysmurroksessa.

Ruokasektorilla ja alkutuotannolla on merkittävin rooli luonnon monimuotoisuuden parantamisessa ja turvaamisessa. Kiertotalouden tuominen alkutuotantoon ja ruokaketjuun laajemmin on yksi vaikuttavimmista ratkaisuista. Tuore Tulevaisuusselonteko toteaa, että “paljon voidaan tehdä jo nyt käytössä olevilla uudistavan viljelyn menetelmillä, joissa parhailla tunnetuilla viljelykäytänteillä pyritään parantamaan paikallisten maatalousekosysteemien toimintaa” (VN 2023:1, s85). Ruoantuotannon omavaraisuuden lisääminen esimerkiksi ravinteissa, energiassa ja valkuaisissa nojaa, ja tulee nojata kiertomaataloutta, maaperän terveyttä, luonnon monimuotoisuutta ja vesienhoitoa tukeviin toimenpiteisiin.

Tavoitteisiin ehdotamme lisättäväksi:

T9.x Alkutuotannossa on siirrytty luontopohjaiseen, ravinteita ja energiaa kierrättävään uudistavaan viljelyyn sekä otettu käyttöön tätä tukeva kriteeristö ja ohjauskeinot.

ja

T9.y Ruokaketjun omavaraisuus ja hiilitase on merkittävästi parantunut valkuaisten, ravinteiden ja energian osalta.

Toteamme myös, että paineisiin ja juurisyihin pureutuville toimenpiteille ei ole asetettu mittareita eikä tavoitteita. Strategian pohjalle ei ole tehty analyysiä yhteiskunnan tilasta, asioiden, toimijoiden, valtioiden tai eri markkinoiden keskinäisistä vuorovaikutussuhteista tai ylipäänsä toimenpiteiden lähtötilanteesta. Tältä osin jää epäselväksi miten kestävyysmurrosta viedään systemaattisesti eteenpäin.

On hyvä, että ekosysteemitilinpidoon käyttöönottoa edistetään, mutta strategiasta puuttuu toimet siltä osin miten Suomi vaikuttaa maailmanlaajuiseen talousjärjestelmään ja miten konkreettisesti ekosysteemitilinpito kytketään taloudelliseen tilinpitoon, pääomamarkkinoihin ja mm. kuntien, valtioiden ja yritysten luottoluokitukseen jne. Strategiassa mainittu markkinoiden rooli ja yksityissektorin kestävyysmittarit ja toimet (s. 49) on kannatettava huomio. Näitä on jo kehitteillä, joten strategian lähtökohtaa ja tavoitteita näiltä osin tulisi täsmentää ja tuoda nämä ohjausmekanismit strategian tavoitteissa muiden ohjauskeinojen rinnalle.

Rehevöityminen sen kasvavariski on keskeinen uhka Itämeren ja vesistöjen ekologiselle tilalle ja monimuotoisuustavoitteiden saavuttamiselle. Siksi tätä tulisi korostaa myös tavoitteissa, joihin ehdotamme lisättäväksi esimerkiksi seuraavaa.

T13.x. Ilmastonmuutoksen myötä kasvava rehevöitymisriski ja rehevöitymisen heikentävät vaikutukset vesiekosysteemeille ja niiden muutoskestävyydelle ja hiilesidontakyvyille huomioidaan valuma-alueitasolla, kaavoituksessa, luonnonvara-, maankäyttö- ja liikennesektorien ohjauksessa sekä suojelualueiden perustamisessa ja hallinnassa.

Kansalaisten osallisuuden ja vaikuttamisen kokemusten ja konkreettisten mahdollisuuksien lisääminen on oleellista strategian tavoitteiden toteutumisen kannalta. Tätä ei pidä väheksyä, vaikkakin julkinen valta ja instituutiot tulee näyttää suuntaa ja asettaa riittävät ohjaavat raamit ja kannusteet. Ekosysteemipalveluiden tuottamiseen kytkeytyvät tulosperusteiset kannustimet tulee ottaa käyttöön maataloudessa ja metsätaloudessa, samalla kun ekosysteemien tilaa huonontavien toimenpiteiden kannustimista luovutaan.

Keskeistä on myös tieto, pitkät aikasarjat ja tutkimus sekä tiedon avoimuuden, yhteiskäytön ja paikkakohtaisen tiedon ja kulttuurin tuominen suunnitteluun ja toimenpiteiden toteutukseen. Ehdotamme lisättäväksi myös tätä tukevan tavoitteen:

T17.x Tietovarantojen hyödyntämistä ja avoimuutta on parannettu ja paikallinen paikkakohtaisen tiedon ja kulttuurin tuomisesta tietopohjan ja päätösten pohjaksi on lisätty ja systematisoitu.

3.6 Saamelaiset ja luonnon monimuotoisuus

-

3.7 Suomi maailmalla

Kiitämme strategian mainintoja Suomen vaikuttavasta roolista kansainvälisillä areenoilla. Samalla toteamme, että Suomelle tärkeä lähialueyhteistyö eli Itämeren alueen ja Itämeren valtioiden välinen yhteistyö ei korostu riittävästi. Itämeren alueella, valtioilla ja muilla toimijoilla on kuitenkin maailmanlaajuisestikin katsottuna poikkeuksellisen hyvät valmiudet vaikuttamaan, yhteiskuntia läpileikkaavasti kehittävään yhteistyöhön, joka voi toimia esimerkkinä ja kirittäjänä EU:ssa ja globaalisti. Strategian tulisi näkyvästi tukea sitä, että Suomi toimii kansallisesti, Itämeren piirissä ja EU:ssa luontokadon pysäyttämiseksi paitsi omalla alueellaan myös muualla maailmassa ja vaatii tätä myös muilta. Vaikka Itämeren alueen yhteistyö valtioiden välillä onkin nyt jäissä, ehdotamme lisättäväksi myös tätä koskevan tavoitteen, esimerkiksi

T21.5. Itämeren maiden yhteistyö ja vaikuttavuus sekä Suomen rooli aktiivisena toimijana on vahvistunut (mm. HELCOM, CBSS, EU).

Muita huomioita luonnoksesta

Strategiassa on useita toimenpiteitä, jotka vaikuttaisivat sopivan paremmin strategian toimeenpanoa tukevan tulevan toimintaohjelman toimenpiteiksi. Strategian ja toimintaohjelman keskinäistä suhdetta tulisi täten selkeyttää.

Myös strategian suhdetta muihin strategioihin, meripolitiikan linjauksiin sekä päivitettäviin vesien- ja merenhoidon suunnitelmiin tulee selkeyttää.

Muistutamme myös, että Kansalaisten Luontoraati (YM 6/2022) kokosi 10 tärkeintä toimenpidettä tämän strategian evästykseksi. Ne ovat:

- "1. Ohjataan kulutustottumuksia kohti luonnon kannalta parempia valintoja sekä edistetään arjen kiertotalouden ratkaisuja.
2. Lisätään monimuotoista luontoympäristöä ihmisten lähiympäristössä.
3. Veloitetaan kunnat ja kaupungit suojelemaan luonnon monimuotoisuutta.
4. Tarjoillaan innostavaa tietoa luonnon monimuotoisuudesta, oman toiminnan vaikutuksista ja mahdollisuuksista luontokadon ehkäisemiseksi.
5. Ehkäistään hävikkiruokaa ja suositaan kotimaista ruokaa.

6. Vahvistetaan metsien monimuotoisuutta ja suojellaan vanhat ja arvokkaat metsät käytöltä.
7. Vahvistetaan yritysten vastuuta luonnon monimuotoisuudesta. (mm. "luonnolle haitallista toimintaa ei tueta").
8. Kohdistetaan maataloustukia nykyistä terävämmin luonnon monimuotoisuuden suojelemiseen. ("Suomi vaikuttaa EU:ssa")
9. Ehkäistään roskaamista ja luonnon pilaantumista. ("Suomi vaikuttaa aktiivisesti myös Itämeren alueella, EU:ssa ja globaalisti.")
10. Punnitaan tarkkaan uusien luonnontilaisten alueiden käyttöön ottamista ja ennallistetaan käytöstä poistuneita alueita."

Espoossa 27.1.2022

Kaj Granholm

Elävä Itämeri säätiö (BSAG)

Kaj Granholm
Elävä Itämeri säätiö sr (Baltic Sea Action Group)